

Právní úprava voleb do Národního shromáždění v roce 1948

Ústavní zákon č. 74/1948 Sbírky zákonů a nařízení ze dne 16. dubna 1948 upravil na přechodnou dobu činnost a pravomoci ústavodárného Národního shromáždění, zvoleného v r. 1946. Určoval také, že volební období poslanců budoucího Národního shromáždění bude šestileté, a že Národní shromáždění bude tvořeno jednou komorou s 300 poslanci. Nová ústava byla přijata 9. května 1948 a její účinnost nastala dnem vyhlášení, tj. 9. června 1948. V tomto mezidobí se dne 30. května 1948 uskutečnily volby do Národního shromáždění, jejichž konání bylo upraveno zákonem č. 75/1948 Sbírky zákonů a nařízení ze dne 16. dubna 1948.

Nový volební zákon přejal některá technická a organizační ustanovení ze zákona č. 67/1946 Sbírky zákonů a nařízení, a částečně tím na právní úpravu voleb z r. 1946 navazoval. Řada ustanovení se však ve volební legislativě České republiky objevuje poprvé a lze v nich již nalézt prvky, které se posléze plně rozvinuly a uplatnily ve všech následujících volbách řízených v období do roku 1989 Národní frontou.

Výrazné novinky zaznamenává systém řízení voleb. Základní linií řízení byly tři stupně volebních výborů, které podléhaly ústřednímu volebnímu výboru, jehož předsedou byl ze zákona ministr vnitra. Členové volebních výborů byli jmenováni předsedou okresního národního výboru, přičemž § 5 odstavec 3 zákona říká, že: „Každý občan je povinen přijmout jmenování členem nebo náhradníkem člena volebního výboru.“ Zástupci kandidujících volebních skupin tedy sice mohli být členy volebních výborů, pokud je určil předseda okresního národního výboru, ale nemohli být touto volební skupinou přímo delegováni. Delegáti volebních skupin měli do obvodních volebních výborů přístup jen jako tzv. „důvěrníci“ a jako takoví mohli vznášet námítky jen proti účasti některých voličů. Samotnému volebnímu aktu vč. sčítání hlasů mohli jen přihlížet. Druhou linií řízení voleb byla linie národních výborů. Na vrcholu této řídicí linie opět stálo ministerstvo vnitra a jeho ministr. Je tedy možné říct, že volby v roce 1948 byly řízeny z jednoho centra a jejich průběh nebyl nezávisle kontrolován.

Dalším nestandardním prvkem v zákoně bylo (v § 54 zákona) zavedení pojmu „volební skupina“, na rozdíl od jinak používaného pojmu „koalice“. Ve smyslu ustanovení § 22 odstavec 3 (číslování hlasovacích lístků) a § 41 odstavec 4 (1. skrutinium) zákon již i předjímal skutečnost, že voleb se zúčastní jen jedna volební skupina. V § 29 odstavec 4 lze zaznamenat i ústup od povinnosti zachovávat tajnost hlasování. Volič neměl povinnost vložit hlasovací lístek do úřední obálky ve vyhrazeném prostoru, ale byla mu dána pouze možnost tohoto postupu využít.

Dalšími novinkami byla patnáctidenní prodleva mezi samotným volebním aktem a faktickým přidělováním mandátů podle § 40 odstavec 1, zavedení kvóra pro postup stran do druhého skrutinia (podmínkou bylo získání alespoň jednoho mandátu v 1. skrutiniu a alespoň 100 tisíc hlasů v jedné volební oblasti) a rozšíření překážek ve výkonu volebního práva podle 55 odstavec 1, citujeme: „Překážka výkonu práva volebního budiž poznamenána ve stálých seznamech voličských u zápisu... e) osob, které akční výbory Národní fronty vyřadily z veřejného a politického života, protože jsou odsouzeny nebo proti nim jest vedeno trestní řízení podle zákona na ochranu republiky, nebo se provinily proti lidově-demokratickému řádu, nebo činně a vědomě usilovaly o hospodářský rozvrat, nebo zneužívaly své veřejné nebo politické funkce ke svému obohacení, zejména přijímáním úplatků.“, konec citátu.